

بررسی نقش گردشگری غارهای رشته کوه‌های زاگرس بر توسعه ژئوتوریسم پایدار منطقه (مطالعه موردی: مقایسه غار علیصدر همدان با غار قوری قلعه کرمانشاه)

تاریخ دریافت: ۱۳۹۹/۱۱/۲۳

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۰/۰۲/۲۳

کد مقاله: ۲۶۲۳۳

فریده محتشمی^۱، مهدی صداقت^۲

چکیده

غارهای علیصدر و قوری قلعه واقع در رشته کوه‌های زاگرس به عنوان پدیده های زمین شناسی (ژئومورفولوژیکی) به واسطه دارا بودن امتیاز رقابتی زیبایی شناختی فرصت خوبی برای جذب گردشگر و به موازات آن ارتقا سطح زندگی اهالی جامعه میزبان هستند. نکته ای که حائز اهمیت است پایدار بودن توسعه در این مناطق است چرا که به دلیل اهمیت این موضوع سال ۲۰۱۷ به نام سال جهانی گردشگری پایدار نامیده شد. بر اساس مطالعات انجام شده مولفه های لازم برای حصول به ژئوتوریسم پایدار شناسایی شد و جهت پاسخگویی به سوال اصلی تحقیق سؤالی بر این اساس تنظیم شد. جهت حصول به ژئوتوریسم پایدار به عنوان زیر مجموعه اکوتوریسم عوامل زیرساخت ها، در آمذایی مردم محلی، حفاظت از میراث طبیعی و محیط زیست و در انتها رضایت مندی گردشگران در قالب پرسشنامه مورد سوال قرار گرفت. این تحقیق از نوع توصیفی- تحلیلی است که با استفاده از نرم افزار SPSS به تحلیل معیارها پرداختیم و با استفاده از رتبه بندی فریدمن عوامل داخلی و خارجی هر دو سایت را ارزیابی کردیم و به مقایسه آنها پرداختیم تا بدین وسیله به ارزیابی وضعیت موجود آنها بپردازیم. از یافته های پژوهش پس از بررسی زیر معیارهای عوامل داخلی و خارجی دو سایت چنین بر می آید که توسعه ایجاد شده در دو سایت اگرچه موجب جذب تعداد قابل توجهی گردشگر شده است ولی اقدامات انجام شده در راستای دستیابی به توسعه پایدار نبوده است و این امر در بخش توسعه غار علیصدر بیشتر صدق می کند چرا که غار قوری قلعه به میزان بسیار کمی توسعه یافته و مقایسه وضعیت کنونی دو غار می‌تواند رهنمون ما در پیش گرفتن روش صحیح و اصولی توسعه با رعایت اصل پایداری آن هنگام توسعه غار قوری قلعه باشد و به ما کمک کند تا مانع تخریب های احتمالی بعدی هنگام توسعه سایت ها و در مرحله بعد از توسعه هنگام بهره برداری از سایت ها از جانب گردشگران و مردم محلی شویم علاوه بر آن در برنامه ریزی های خود توجه خاصی به فراهم نمودن بستر اشتغال زایی افراد بومی داشته باشیم و همچنین تا حد ممکن خسارات وارد بر سایت ها را جبران کنیم. نکته آخر این که توسعه اصولی و پایدار شانس این دو سایت و سایت های مشابه را برای ثبت جهانی به عنوان میراث طبیعی افزایش می دهد.

واژگان کلیدی: توسعه پایدار ژئوتوریسم، گردشگری غار، غار علیصدر، غار قوری قلعه

۱- کارشناسی ارشد، مدیریت بازاریابی جهانگردی، موسسه غیر انتفاعی علامه قزوینی، قزوین، ایران،
farideh.mohtashami50@gmail.com

۲- استادیار، دانشگاه پیام نور واحد قزوین، قزوین، ایران،

sedaghat.me@gmail.com

۱- مقدمه

بدون شک امروزه صنعت توریسم جایگاهی چشمگیر در اقتصاد جهانی دارد و به لحاظ صادرات جهانی با در آمدی به ارزش ۱ تریلیون دلار آمریکا در سال دارای رتبه چهارم است (چینونسو سی^۱، اولوگبنگا، ۲۰۱۶). انواع گردشگری را می‌توان به دو نوع پایدار و ناپایدار تقسیم کرد که در این میان اکوتوریسم از دیگر انواع گردشگری با توسعه پایدار همخوانی و سازگاری بیشتری دارد (ریندام^۲، ۲۰۱۴). ژئوتوریسم که نوعی گردشگری نو محسوب می‌شود و به تبع آن گردشگری غار که از عناصر ژئوتوریسم است در زمره اکوتوریسم قرار دارند و در دنیای امروز که گردشگران به دنبال کسب تجربه‌های متفاوت هستند از اهمیت ویژه‌ای برخوردار می‌باشند. موثرترین روش جهت پایداری توسعه ژئوتوریسم بکارگیری روشهایی است که سود حاصل از آن متوجه جامعه محلی شود و با حفظ و نگهداری از میراث طبیعی این ثروت گرانبها برای نسل‌های آتی حفظ شود (رودریگز^۳، ۲۰۱۶).

گردشگری غار که به ترتیب زیر مجموعه ژئوتوریسم و اکوتوریسم است از این جهت در صنعت توریسم مورد توجه قرار گرفته است که به سرعت در کشورهای در حال توسعه در حال پیشرفت است؛ جایی که تعداد بسیار زیادی غار به منظور بهره برداری توریسم در حال توسعه است. در سراسر جهان بیش از ۵۰۰۰ غار وجود دارد که قابلیت مورد بازدید قرار گرفتن توسط توریست‌ها را دارند و این نوع از گردشگری سالانه ۲۵۰ میلیون توریست با تخمین درآمدزایی معادل ۲ میلیارد دلار آمریکا به خود جذب می‌کند و موجب ایجاد فرصت شغلی برای ۲۰۰۰۰۰ نفر شده است (ریندام، ۲۰۱۴). تا کنون ۲۵۰۰ غار در ایران شناسایی شده است که کمتر از یک در صد آنها غارهای باستانی و تاریخی هستند (نظام دوست، ۱۳۹۵). بیشتر دولت‌ها استراتژی اکوتوریسم را توسعه داده اند و تعداد پروژه‌هایی که با هدف ایجاد سرمایه گذاری اکوتوریسم به تبع آن ژئو توریسم در سراسر دنیا وجود دارند در حال افزایش هستند. بیشتر این پروژه‌ها در جوامع محلی اجرا می‌شوند و به عنوان ابزاری برای ایجاد معیشت پایدار و کمک به حفاظت از میراث طبیعی هستند. با این وجود هنوز مشکلات اقتصادی باقی مانده و نیاز به ارتباط بهتر با بازار احساس می‌شود (قنبری، صالحی ۱۳۹۳).

از طرفی جامعه محلی این توانایی را ندارند که از تمامی فرصت‌های موجود به درستی استفاده کنند و از طرفی دیگر نگرانی‌هایی در خصوص اثرات منفی توریسم بر روی محیط غار وجود دارد. این اثرات منفی بخشی هنگام توسعه سایت و بخشی از جانب گردشگران است (جمینی، سالاری ممند، شهابی ۱۳۹۳). توسعه پایدار بر دو اصل مهم استوار است: ۱- حفظ منابع طبیعی منطقه ۲- درآمد زایی برای مردم منطقه وظیفه اصلی ژئوتوریسم به عنوان بخشی از اکوتوریسم متمایز ساختن جذابیت‌های طبیعی جغرافیایی با توجه به میراث فرهنگی، ابعاد تاریخی و فنی و وابستگی‌های اجتماعی و عادات جمعیت محلی است و بعنوان شکلی جدید از توریسم با پتانسیل رشدی چشمگیر در نظر گرفته می‌شود و تاثیر بسزایی بر روی ارزش گذاری اقداماتی دارد که در حفظ و نگهداری سایت‌های ژئوماتیک در راستای حفظ میراث طبیعی انجام می‌شود تا بدین وسیله به توسعه پایدار ژئوتوریسم و به تبع آن توسعه پایدار منطقه بیانجامد (چینونسو سی، ۲۰۱۶).

در این میان گردشگری غار به طور روز افزون مورد توجه قرار گرفته و در ایجاد توسعه توریسم پایدار حائز اهمیت است. در ۲۰ سال اخیر گردشگری غار رشد فزاینده‌ای داشته و از حیث در آمد زایی به عنوان مهم‌ترین جاذبه گردشگری ژئوتوریسم محسوب می‌شود. کوه‌ها و پناهگاه‌های صخره‌ای علاوه بر برگزار کنندگان تورهای گردشگری دارای ارزش بسیار زیادی برای باستان شناسان هستند چرا که اطلاعاتی در خصوص الگوهای محل زندگی نسل‌های گذشته از جمله نوع تغذیه و آداب مذهبی آنها در اختیار باستان شناسان قرار می‌دهند اگرچه به لحاظ گردشگری، غارها و پناهگاه‌های صخره‌ای به عنوان ابزاری جهت کسب تجربه گردشگری بر پایه طبیعت یا اکو توریسم هستند و چنانچه به درستی هدایت و مدیریت شوند در این صنعت بسیار حائز اهمیت هستند و با سرعت فزاینده‌ای موجب رشد اقتصادی، اجتماعی و محیط زیستی جامعه میزبان می‌شوند (غزلی^۴، ۲۰۱۷).

سازمان ملل در سال ۲۰۱۷ هنگام نامگذاری این سال به عنوان "سال جهانی توریسم پایدار" توریسم پایدار را بر ۵ اصل استوار اعلام کرد و ژئوتوریسم به عنوان زیر مجموعه صنعت توریسم از این قاعده مستثنی نیست. این اصول عبارتند از (سازمان جهانی گردشگری، ۲۰۱۷): ۱_ رشد اقتصادی پایدار ۲_ کارایی منابع، حفاظت از محیط زیست، تغییرات آب و هوایی ۳_ مشارکت اجتماعی، اشتغال و کاهش فقر ۴_ ارزشهای فرهنگی، تنوع و میراث ۵_ درک مشترک، صلح و آرامش و همچنین امنیت

پایداری به معنای پایداری در الف) عملکرد آینده ب) عملکرد مشتریان ج) زیر ساخت‌ها تعرف می‌شود و شامل موارد زیر است (ریندام، ۲۰۱۴): الف) پایداری در عملکرد آینده ۱- پایداری ارزش منطقه به عنوان سایت باستان شناسی ۲- رقابتی بودن مقصد گردشگری ۳- کیفیت ۴- رضایت مشتری ۵- میزان بازدید سالانه ۶- هزینه‌های اضافی که توسط توریست هزینه می‌شود ۷- تاثیر مثبت بر اقتصاد منطقه ۸- افزایش و ثبات شغلی و ایجاد کار آفرینی ۹- همکاری بین آژانس‌های اقتصادی (تورگردان‌ها،

1 Chinonso C Lwuagwu, Olugbenga Agboola

2 Rindam Main

3 Rodriguez- Diaz Manual & Tomas F. Espino Rodriguez

4 Ghazali Musa, Shahrul Najmi, Thirumoot, Azni-Zarina Taha

هتل‌ها، رستوران‌ها و دیگر مشاغل وابسته) ۱۰- گسترش و برنامه ریزی استراتژیک بر اساس استانداردهای جهانی (ب) پایداری عملکرد مشتریان: ۱- وفاداری مشتریان ۲- حس رضایت مندی آنها ۳- تصویر ذهنی (ج) پایداری زیر ساخت‌ها: ۱- برگزاری تورهای خارجی و داخلی ۲- محیط اقماری ۳- هوا ۴- اقامتگاههای بومی ۵- تفریحات و سرگرمی‌های جایگزین ۶- شهرسازی ۷- مدیریت مقصد گردشگران توسط سازمان متولی ۸- فرهنگ ۹- مراکز خرید و صنایع دستی، غذای محلی ۱۰- پایداری مسیرهای دسترسی ۱۱- پایداری امنیت و سرویس‌های بهداشتی ۱۲- مرتفع ساختن نیازهای مشتریان (غذا و اقامتگاه) ۱۳- رشد و توسعه در جهت علاقه مندیهای جدید توریست‌ها

بنا به تعریف سازمان جهانی گردشگری (گردشگری پایدار همزمان با حفظ ارزش‌های فرهنگی طی فرایندهای اکولوژیکی- تنوع زیستی و سیستم‌های پشتیبانی حیات، به نیازهای اقتصادی- اجتماعی و زیبایی شناختی پاسخ می‌دهد). سدلر از اولین افرادی بود که الگوی اکوتوریسم پایدار را در سال ۱۹۹۰ ارائه کرد و محل تلاقی سه هدف را اکوتوریسم پایدار خواند (پیشوا، ۲۰۱۶):

۱- اهداف اجتماعی (الف) مشارکت در برنامه ریزی (ب) آموزش ۲- اهداف اقتصادی : مزایای اقتصادی برای مردم محلی ۳- اهداف زیستی (الف) حفظ منابع طبیعی (ب) اجتناب از تخریب منابع (ج) مدیریت عرضه که حاصل تداخل این سه هدف برابر است با: منبع بلند مدت و ژئوتوریسم به عنوان زیر مجموعه اکو توریسم از تمامی این اهداف پیروی می‌کند.

۲- مواد و روش

ایران از نظر اکوتوریسم از جایگاه ویژه‌ای برخوردار است. دلیل این موضوع را می‌توان تنوع اقلیمی بی نظیر کشورمان دانست. سفرهایی مانند تور پرندگردی در تالاب میانکاله از جمله جاذبه‌های طبیعی و اکوتوریسم ایران است. اکوتوریسم در ایران شاخه‌های متعددی دارد و فعالیت‌های گوناگونی را در بر می‌گیرد (قنبری، ۱۳۹۳).

سابقه ژئوتوریسم به عنوان زیر مجموعه اکوتوریسم در ایران به سال ۱۳۷۷ بر می‌گردد که در آن زمان محمد حسن نبوی در هجدهمین گردهمایی علوم زمین با ارائه مقاله گردشگری زمین شناسی به معرفی ژئوتوریسم پرداخت (آزادی، ۱۳۹۴).

موارد زیر از اقداماتی هستند که در راستای ژئوتوریسم ایران انجام شده است (جدیدی، ۱۳۹۵):

- ✓ انجام بررسی و شناسایی جزیره قشم از دیدگاه زمین گردشگری، پیشنهاد و ثبت یک ژئوپارک جهانی در این جزیره در سال ۱۳۸۱ و انتشار "اطلس ژئوتوریسم قشم" در سال ۱۳۸۳ که منجر به ثبت جهانی این جزیره در سال ۱۳۸۵ شد.
- ✓ تشکیل کمیته ملی ژئوپارک‌ها با محوریت سازمان زمین شناسی و اکتشافات معدنی کشور با همکاری سازمان‌های مرتبط
- ✓ انجام مطالعات تفصیلی در استان‌های مختلف کشور
- ✓ ایجاد و توسعه موزه‌های تخصصی علوم زمین
- ✓ معرفی ۲۲ منطقه مستعد پیشنهادی جهت ثبت به عنوان ژئوپارک در سطح کشور

اما مواجه شدن با مشکلاتی از قبیل عدم مدیریت صحیح در برنامه توسعه پایدار که منجر به رد شدن یک ژئوسایت از جانب یونسکو می‌شود که ماحصل اعمال تغییرات بدون رعایت محدودیت‌های اجتماعی و زیست محیطی است (آزادی، ۹۸) و آسیب‌های وارده هنگام بهره برداری غیر اصولی مانند تخریب اشکال کارست ثانویه غار توسط بازدید کنندگان غار علیصدر در فصول پرتدد و در نهایت کاهش پایداری صنعت گردشگری منطقه (ملکی، ۱۳۹۴) ما را بر این می‌دارد که در توسعه ژئوسایت‌های خود مدبرانه و آگاهانه قدم برداریم و با استفاده از تحقیقات گسترده مسیر دستیابی به این مهم را فراهم سازیم چرا که شکل گرفتن هر یک از این لند فرمها مستلزم سپری شدن زمانی بسیار طولانی است و هر گونه آسیبی که نا آگاهانه به منظور توسعه بر این سایت‌ها وارد شود جبران ناپذیر است و اصلاح آن عملاً امری غیر ممکن است.

هدف از انجام این تحقیق ارزیابی سطح پایداری توسعه غارهای علیصدر و قوری قلعه می‌باشد. با حفاظت از این منابع و بهره برداری صحیح و اصولی از آنها چرخه ای ایجاد کنیم که تأثیرات متقابل ترویج این نوع از گردشگری و توسعه پایدار بر روی هم دیده شود. برنامه ریزی صحیح و ایجاد زیر ساخت‌های اصولی و جذب سرمایه گذاران خصوصی در گردشگری غار جذب توریست را به دنبال خود دارد و موجب درآمدزایی مردم بومی شده و حفاظت از این منابع منجر به تداوم درآمدزایی و به تبع آن توسعه پایدار می‌شود و توسعه پایدار نیز متقابلاً موجب رشد گردشگری غار می‌شود، آنچه که در برنامه ریزی و عملیات اجرایی آنها تا کنون مورد غفلت واقع شده است.

تحقیق از نوع کمی است. تحقیقی توصیفی- تحلیلی که داده‌های کمی آن از طریق پرسشنامه گرد آوری می‌شود. جامعه آماری شامل افرادی می‌باشد که دارای تحصیلات و یا شغل مرتبط با گردشگری هستند و مناطق مورد مطالعه تحقیق مورد بازدید آنها قرار گرفته است. با توجه به معیارهای سوال اصلی تحقیق که بررسی پایداری ژئو توریسم غارهای مورد نظر است سوالات پرسشنامه با استفاده از نظر کارشناسان گردشگری هر دو منطقه تنظیم گردیده است و بدین جهت به لحاظ محتوایی روایی بودن آن تأیید شده است. فرضیات تحقیق بر گرفته از فرضیه اصلی و با توجه به شاخص‌های اصلی مورد نظر در توسعه پایدار ژئو

تورسیم مشخص می شوند که جهت تایید و یا رد آنها از آزمون تک نمونه t استفاده می کنیم. با توجه به این که ضریب اطمینان در پژوهش های علوم انسانی معمولاً ۹۵٪ در نظر گرفته می شود سطح معنا دار خطا ۰۵٪ محسوب می شود و چنانچه این سطح معنا دار کمتر از ۰۵٪ باشد فرضیه ما تایید می گردد. در آزمون t این مقدار با علامت sig نمایش داده می شود. برای تعیین پایایی پرسشنامه به عنوان ابزار تحقیق به مجموع واریانس ها نیازمند هستیم تا با استفاده از ضریب آلفای کرونباخ این پایایی را بسنجیم. چنانچه مقدار به دست آمده آلفا از ۷۵٪ کمتر باشد پرسشنامه ما از اعتبار برخوردار نیست. از آنجاییکه از طیف لیکرت برای پاسخ دهی پرسشنامه ها استفاده کرده ایم و حد ممتنع در آن عدد ۳ است باید میانه هر سوال بیشتر از این مقدار باشد تا بدین وسیله ارزش پاسخگویی را داشته باشد. برای شناسایی عوامل درونی و بیرونی هر دو سایت به طور جداگانه ابتدا آنها را لیست می کنیم و سپس با استفاده از رتبه بندی فریدمن به وزن امتیاز این عوامل می پردازیم. پس از امتیاز دهی باید به نرمال سازی یافته های خود پردازیم. از نرمال سازی خطی برای این کار استفاده می کنیم تا مجموع وزن داده های تحقیق در هر ماتریس برابر با عدد یک شود. با استفاده از نظر کارشناسان امر برای هر زیر معیار به صورت جداگانه ضریبی از عدد ۱ تا ۵ را در نظر می گیریم. عدد یک بیانگر پایین بودن ارزش معیار و عدد ۵ نشان دهنده ارزش بسیار زیاد آن است و در نهایت با توجه به امتیاز وزن دار معیارها در فصل پنج به بحث و نتیجه گیری در خصوص داده های تحقیق پرداخته و شرایط فعلی دو سایت را مورد مطالعه قرار می دهیم.

۳- معرفی مناطق مورد مطالعه

۳-۱-۱- ایران و رشته کوههای زاگرس

واقع شدن ایران در مجاورت مدار راس السرطان و اثر گذاری در فشار جنب حاره‌ای باعث شده که کانون‌های مدنی در طول تاریخ وابستگی‌های خاصی به نواحی کوهستانی داشته باشند و این نواحی، محیط‌های گسترده‌ای از منابع طبیعی و فرهنگی با ارزش و داشته‌های اکوتوریسم ایران را تشکیل می‌دهند (جمینی، ۱۳۹۶).

بنابر تعریفی که در ویکی پدیا از رشته کوه زاگرس آمده است این رشته کوه دارای تیپیک های زمین شناختی و سه بخش شمالی، مرکزی و جنوبی است و در بخش شمالی در برگرنده کوههای بسیاری از جمله کوه الوند همدان با ارتفاع ۳۵۴۷ متر و شاهوی کرمانشاه با ارتفاع ۳۴۰۰ متر است (جمینی، ۱۳۹۶). در کشور ما نزدیک به ۱۳۰۰ غار وجود دارد که در این میان می‌توان به غار تالابی علیصدر دارای طولانی‌ترین مسیر قایقرانی در میان غارهای آبی جهان (آزادی، ۱۳۹۴) واقع در کوههای الوند رشته کوههای زاگرس و غار قوری قلعه بزرگ ترین غار آبی خاورمیانه (جمینی، ۱۳۹۶) واقع در رشته کوههای زاگرس، کوههای شاهواستان کرمانشاه اشاره کرد که هر کدام مشخصات و ویژگی‌های خود را به لحاظ زمین شناسی دارند.

۳-۲- غار علیصدر

غار علیصدر _ علی سد _ علی صدر که بیشتر به علی صدر معروف است در فاصله ۷۵ کیلومتری غربی همدان در طول جغرافیایی ۴۸ درجه و ۱۸ دقیقه و عرض ۳۵ درجه و ۱۸ دقیقه و ارتفاع ۱۹۸۰ متر از سطح دریا در کوههای زاگرس موسوم به سوباشی در روستای علیصدر واقع شده است (شکل ۱). دهانه اصلی غار در روستای علیصدر مربوط به شهرستان کبودر آهنگ واقع شده است. این غار از دل توده سنگهای کربناتها منطقه علیصدر همدان شکل گرفته است. سنگهای آهکی این منطقه از درجه خلوص بالایی برخوردارند و بر روی سیستمهای ژوراسیک واقع شده‌اند که در واقع پایه نما را تشکیل می‌دهند. پس از ورود به غار به محوطه نسبتاً وسیعی می‌رسیم که رسوبات موجود در سقف و دیوارهای آن نمایانگر این است که در گذشته در این محوطه دریا بوده است. فضای داخلی سقف غار به طرز بسیار زیبایی با ساخت های گل کلمی و همچنین ستونهای استالاکمیت تزئین شده است که نظر هر بیننده‌ای را جلب می‌کند. فضای داخلی غار بسیار وسیع است و حجم آن چندین هزار متر مکعب است. به عقیده زمین شناسان غار علیصدر مربوط به دوره " ژوراسیک " دوران دوم زمین شناسی است که تقریباً معادل با ۱۵۰ میلیون سال پیش در بستر دریایی در آن زمان رسوب کرده است (آزادی، ۱۳۹۴) و تا کنون ۱۱۴۴۰ متر از مجموع دهلیزها و دالان‌های این غار در مراحل مختلف شناسایی شده است و ۲/۲ کیلومتر آن مورد بازدید گردشگران قرار می‌گیرد. طول غار در روی زمین ۲ کیلومتر است و پهنای آن ۱/۵ تا ۶۰ متر بوده و در بعضی نقاط تا ۱۵ متر از سطح آب ارتفاع دارد و عمق آن در نقاط مختلف از یک تا ۱۶ متر متغیر است. یکی از مهم‌ترین پدیده‌هایی که سالانه هزاران گردشگر را به درون این غار می‌کشاند اشکال ثانویه جالب و جذاب درون غار است (ملکی، ۱۳۹۴).

غار علیصدر از بسیاری از جهات به سبب وجود گذرگاههای ممتد آبی و دریاچه‌های وسیع و قابل قایقرانی که در سرتاسر غار گسترده شده‌اند یکی از زیباترین جلوه‌های طبیعی ایران و منحصر به فرد در نوع خود است که در معدودی از غارهای جهان مثل غار مولیس در فرانسه و غار شوالیه و بوکان در استرالیا چنین زیبایی‌های منحصر به فرد و خیره کننده‌ای وجود دارد. اشکال و پدیده‌های مختلف موجود در غار در اثر عوامل چهارگانه انحلال (شکل گیری دالان ها، تالارها و باریکه ها)، رسوب گذاری (شکل

گیری استالاکتیت ها، پرده ها، قندیل ها)، ریزش و لغزش (شکل گیری اشکالی مانند فیل)، ایجاد گسل و درز (شکل گیری فضاهای داخلی غار) به وجود آمده‌اند (شاسوند، ۲۰۱۷)

شکل ۱- موقعیت جغرافیایی غار علیصدر

۳-۳- غار قوری قلعه

همانطور که اشاره شد از دیگر کوههای رشته کوههای زاگرس، کوههای شاهو است؛ کوههای شاهو یک توده کوهستانی با آهکی با ضخامت زیاد هستند که سن سنگهای آن به کرتاسه برمی‌گردد. در مرتفع‌ترین نقطه بین عرض‌های شمالی $35^{\circ}7'$ - $34^{\circ}42'$ و طول‌های شرقی $46^{\circ}23'$ - $46^{\circ}40'$ آن که مساحت آن معادل ۹۸۹ کیلومترمربع است قله شاهو با ارتفاع ۳۳۹۰ متر از سطح دریا واقع شده است و شهرهای پاوه و روانسر در دامنه‌های جنوبی این ناهمواری قرار گرفته‌اند. کوهستان شاهو به لحاظ موقعیت و توپوگرافی خاص و عوامل زمین شناسی مثل زمین‌های رسوبی و لایه‌ای، آهکی بودن صخره‌ها، نفوذ ناپذیری و ایجاد حفره و غارهای متعدد جذابیت فراوانی دارد که بر اثر تغییرات و تحولات زمین شناسی و ژئومورفولوژیکی تغییرات اقلیمی و انسان ساخت در طول دوران‌های مختلف شکل گرفته است که نیازمند شناخت بیشتر و نیز بررسی محدودیت‌های موجود برای توسعه آن است تا زمینه رشد و توسعه پایدار منظم فراهم گردد. از مهم‌ترین مراکز استقرار در دامنه‌های شمالی کوههای شاهو می‌توان به غار قوری قلعه، کانیون سیروان و روستای توریستی پالنگان اشاره نمود. روستا- شهر قوری قلعه از توابع بخش شاهو واقع در شمال غربی شهرستان روانسر است (شکل ۲). در مجاورت روستا - شهر مذکور منطقه نمونه گردشگری غار قوری قلعه قرار گرفته است که در فهرست آثار ملی به عنوان یکی از مهم‌ترین جاذبه‌های ژئوتوریستی کشور به ثبت رسیده است (جمینی، ۱۳۹۶).

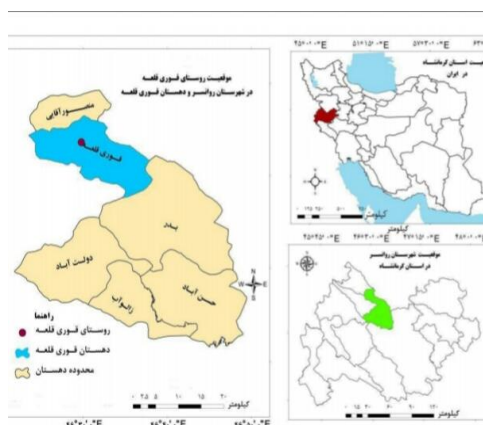
غار قوری قلعه مهم‌ترین جاذبه گردشگری شهرستان روانسر و منطقه اورامانات و همچنین یکی از مهم‌ترین مناطق نمونه گردشگری استان کرمانشاه و کشور به عنوان ابزاری برای تقویت دو اهرم کلیدی توسعه الف) گردشگری ب) کارآفرینی (جدیدی، ۱۳۹۵) در مجاورت روستا-شهر قوری قلعه قرار گرفته و سالانه پذیرای هزاران گردشگر از سایر نقاط کشور و همچنین کشورهای همسایه از جمله عراق است. در بیان اهمیت جاذبه ژئوتوریستی غار قوری قلعه در جذب گردشگران ذکر این نکته کافی است که سال ۱۳۹۱ تعداد گردشگران این غار بیش از ۵۰۰ هزار نفر بوده است (جمینی، ۱۳۹۵).

مهم‌ترین راه‌های ارتباطی این منطقه شامل پاوه، کرمانشاه، پاوه، نوшاد و کامیاران پالنگان است. ارزش‌های اصلی آن شامل سه گروه از شاخص‌ها شامل ارزش علمی/ آموزشی، ارزش زیبایی شناختی و ارزش حفاظتی است و این در حالی است که تعداد بسیار زیادی از غارهای کوهستان شاهو پدیده بکر و کمیاب ژئومورفولوژیکی محسوب نمی‌شوند چرا که مشابه این اشکال در رشته کوههای زاگرس به وفور دیده می‌شود (محمد خان، ۱۳۹۶).

شناخته شده بودن غار قوری قلعه در سطح ملی و وجود اشکال مختلف کارستی از جمله استالاکتیت‌ها، استالاکتیت‌ها، رودخانه جاری در آن، چشمه کارستی در خروجی و کمیاب بودن در خاورمیانه دلیلی بر اهمیت علمی آموزشی بالای این ژئو سایت است. از دید محیط طبیعی، غار قوری قلعه در رده بالاترین امتیاز نسبت به دیگر ژئوسایت‌های منطقه است که دلیل آن وجود تالارهای زیبای موجود در این غار است. از منظر محیطی نیز به دلیل وجود اشکال مختلف کارستی، دره عمیق کارستی، دره‌های عمیق همراه با پوشش گیاهی زیاد و چشمه‌ها و آبشار ژئو سایت‌های غار قوری قلعه، دره سیروان، فروچاله‌های شاهو دارای امتیاز

۷۵٪ از ۱ می‌باشند و نسبت به محیط اطراف خود دارای اختلاف چشم انداز بالا از منظر رنگ، شکل و بافت هستند (محمدخان، ۹۵).

با توجه به توصیفی - تحلیلی بودن روش تحقیق نیازمند داده های کمی هستیم و از آنجا که امور توسعه گردشگری و به تبع آن توسعه پایدار زیر نظر سازمان میراث فرهنگی و گردشگری و صنایع دستی هر استان صورت می گیرد؛ پرسشنامه ها در اختیار کارشناسان میراث فرهنگی مناطق مورد مطالعه قرار داده شد تا نظرات آنها در این خصوص مورد ارزیابی قرار گیرد و سپس در اختیار گردشگران قرار داده شد. بدون اطمینان از روایی و پایایی پرسشنامه تحقیق فاقد دقت علمی می باشد و ارزش علمی خود را از دست می دهد. اگر پرسشنامه را مانند یک آزمون خوب در نظر بگیریم باید گفت که عینیت، سهولت اجرا، سهولت تعبیر و تفسیر و روایی و پایداری بیانگر مطلوبیت آن است و منجر به دستیابی به نتایج درست می شود که در این میان پایایی و روایی از اهمیت بیشتری برخوردار است. گردآوری و استخراج داده ها و طبقه بندی نمودن آنها گام اول در این تحقیق است، در این تحقیق از تحقیقات (امکایی و همکاران، ۲۰۱۷)، (کارنیلری، ۲۰۱۷)، (چنای آنزه، ۲۰۱۵)، (موندینو، بیر ۲۰۱۸)، (ماندیک، مرنجاواک، ۲۰۱۸)، (شاوندشت، کروب، صدری، ۲۰۱۷)، (کرونادو، بانوس، سرون، ۲۰۱۸)، (جهانگیر، ۱۳۹۶)، (جعفری، ۱۳۹۶) (محمد خان، ۱۳۹۶)، (مجتبی، ۱۳۹۶)، (مدادی، ۱۴۹۴)، (میرزایی، ۱۳۹۶)، (مونسان، ۱۳۹۸)، (مطرانلو، ۱۳۹۴)، (ابراهیم زاده ۱۳۸۶)، (غلامی، ۱۳۹۶)، (پیشوا، ۲۰۱۶)، (چرامین و همکاران، ۱۳۹۵)، (نوری، ۱۳۹۲)، (جوادی، ۱۳۹۱) نیز بکار برده شده است، پس از ترسیم جدول فراوانی به بررسی روایی و پایایی پرسشنامه ها با استناد به انحراف معیار و میانه و واریانس داده پرداخته و وارد مرحله رتبه بندی داده ها با استفاده از رتبه بندی فریدمن شده و به شناسایی فرصت ها، قوت ها، ضعف ها و تهدیدها پرداخته شد.

شکل ۲- موقعیت روستای قوری قلعه

برای رسیدن به توسعه پایدار هشت نوع عملکرد وجود دارد (ریندام، ۲۰۱۴):

- ۱- زیرساخت های مرتبط
- ۲- شرایط اقتصادی
- ۳- امنیت، ایمنی، سلامت
- ۴- رقابت قیمت گردشگری
- ۵- سیاست های دولت
- ۶- پایداری محیط زیست
- ۷- مهارت های آموزشی (جامعه بومی، تورگردان ها و توریست ها)
- ۸- منابع فرهنگی و طبیعی

و همچنین از عامل مهم و تاثیرگذار تبلیغات نباید غافل شد.

جهت دستیابی به پاسخ فرضیه اصلی بایستی به اثبات درستی و یا نادرستی گویه های پرسشنامه بپردازیم.

پرسشنامه ها شامل ۲۵ سوال هستند که زیر مجموعه گویه های اصلی را تشکیل می دهند.

چهار گویه اصلی داریم که زیر مجموعه های جداگانه دارند که در برگیرنده این ۸ نوع عملکرد است. با طرح گویه های

مرتبط، به چگونگی و مقایسه عملکرد در دو سایت جهت رسیدن به توسعه پایدار پرداخته می شود.

این چهار عامل عبارتند از:

(۱) زیر ساخت ها: الف) حمل و نقل عمومی ب) مسیر دسترسی محلی پ) وضعیت هتل ها و رستوران های مدرن و همچنین اقامتگاهها و رستوران های سنتی ت) میزان سرمایه گذاری در زمینه های مختلف جهت ایجاد جذابیت های مکمل و تفریحات و سرگرمی با توجه به پتانسیل و تمایزات موجود در منطقه ج) امنیت و امکانات خدماتی راهها همچون ایستگاههای پلیس، مراکز خدماتی رفاهی، گروههای امداد در محورهای اصلی و فرعی چ) ایمنی درون غار د) تبلیغات که می تواند به صورت محسوس مانند بروشور و تبلیغات اینترنتی و تلویزیونی و نامحسوس مانند تهیه برنامه های مستند و لوکیشن فیلم باشد. شایان ذکر است که ایجاد زیرساخت های مناسب زمینه را برای تبلیغات مثبت دهان به دهان فراهم می سازد.

زیر ساخت ها اولین فاکتور برای جذب اصولی و موثر گردشگران هستند؛ جذب اصولی گردشگران به مناطق دور افتاده به گونه ای که موجب درآمدزایی جامعه میزبان شود منتهی به رشد اقتصادی و فرهنگی منطقه می شود.

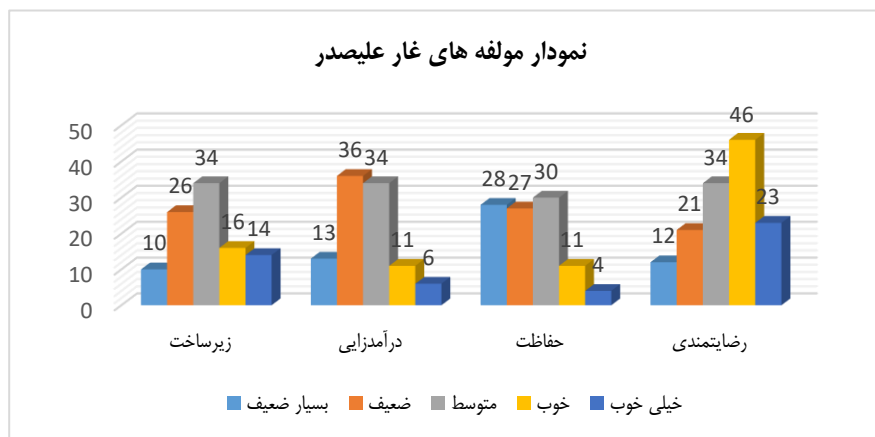
(۲) درآمدزایی و رفاه بومیان: الف) اشتغال زایی برای مردم محلی از طریق گردشگری غار به طور مثال لیدر، قایقران، کارمند دائمی و پاره وقت و مشاغل مستقیم دیگر ب) ایجاد اشتغال از طریق محصولات فرهنگی، کشاورزی و صنایع دستی منطقه ب) رفاه ایجاد شده در اثر گردشگری منطقه ت) طولانی نمودن حضور گردشگران در سایت به واسطه فراهم نمودن جذابیت های کافی از طریق امتیازات منطقه مانند ایجاد چشم اندازها، مسیرهای کوهپیمایی و پل های معلق و شیشه ای، گردشگری خلاق و برگزاری برنامه های شبانه در منطقه با تکیه بر آداب و رسوم و داستان های منطقه

(۳) حفاظت از محیط زیست و میراث طبیعی شامل: الف) آموزش افراد محلی و کارکنان سایت ب) آموزش توریست ها ب) نصب تابلو ت) توجه هنگام توسعه و بهره برداری؛ بسیاری از آسیب ها هنگام توسعه و بهره برداری غیر اصولی بر محیط درون و پیرامون غار وارد می شود

(۴) رضایت مندی گردشگران: الف) ارزش سفر نسبت به هزینه پرداختی ب) بکر بودن منطقه پ) وقابتی بودن غار به لحاظ زیبایی شناختی ت) آشنایی با جاذبه های مکمل گردشگری منطقه مانند روستای ورکانه در استان همدان و روستای هجیج و روانسر در استان کرمانشاه که زمینه شب مانی را در سایت فراهم می سازد و به تبع آن برای مردم منطقه ایجاد اشتغال و درآمد زایی می کند ث) بررسی وضعیت سایت از نگاه پاسخ دهندگان جهت کمپینگ و ایجاد خانه های سلامت ج) متفاوت بودن تجربه سفر به جهت تفریحات متنوع بر پایه مختصات جغرافیایی سایت

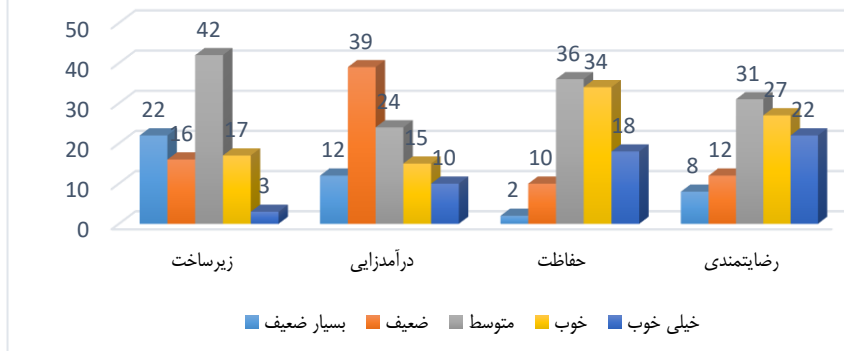
متفاوت بودن مقصد گردشگری به لحاظ هزینه های انجام شده، معیارهای زیبایی شناختی، تفریحات و جذابیت های منحصر به فرد در قیاس با مقصدهای مشابه موجب پایداری توسعه می شود.

پس از تجمیع پاسخ به مولفه ها جهت ارزیابی وضعیت دو سایت غار علیصدر و غار قوری قلعه به تفکیک، به مقایسه وضعیت دو غار پرداخته که در قالب نمودار نمایش داده شده است:

نمودار ۱- تجمیع در صد فراوانی پاسخهای مولفه های توسعه پایدار (غار علیصدر)

نمودار مولفه های غار قوری قلعه

نمودار ۲- تجمیع در صد فراوانی پاسخهای مولفه های توسعه پایدار (غار قوری قلعه)

بر اساس یافته های به دست آمده مشاهده می کنیم که ۶۴٪ از پاسخ دهندگان وضعیت زیر ساخت ها در غار علیصدر را متوسط، خوب و خیلی خوب ارزیابی کرده اند چرا که وضعیت حمل و نقل عمومی (ریلی، زمینی و هوایی) استان همدان و مسیرهای دسترسی محلی به لحاظ کیفیت و امنیت و امکانات بین راهی خوب ارزیابی شده است. در خصوص سایت قوری قلعه ۶۱٪ در مجموع وضعیت زیر ساخت ها را متوسط رو به بالا دانسته اند که البته در هر دو سایت بیشتر پاسخ دهندگان اعتقاد به متوسط بودن این مولفه داشته اند. در این سایت هیچگونه تمهیداتی جهت ایجاد جاذبه های گردشگری مکمل در منطقه ایجاد نشده است در حالی که این منطقه از پتانسیل بالایی برخوردار است. ۷۰٪ از پاسخ دهندگان معتقد بودند که در سایت علیصدر درآمدزایی مردم منطقه از طریق مشاغل ایجاد شده ضعیف و متوسط است. مشاغلی که به نسبت بسیار زیاد در این سایت به چشم میخورد مشاغلی مانند قایقران و لیدر است که از افراد بومی استفاده می شود و طی مصاحبه انجام شده با لیدرهای غار در فصل های تابستان و بهار که تعداد بازدید کنندگان غار زیاد است از افراد قایقران خارج از جامعه محلی استفاده می شود. هیچ گونه درآمدزایی از طریق محصولات فرهنگی، کشاورزی و صنایع دستی برای مردم محلی وجود ندارد. در منطقه یک هتل و کانکس هایی جهت اقامت مسافران و همینطور رستوران های متعدد و بازارچه وجود دارد که به میزان خیلی کم موجب درآمدزایی مردم منطقه شده است و عواید آن نصیب سرمایه گذاران می شود. تعدادی از رستورانها توسط افراد محلی تاسیس شده که موجب درآمدزایی جامعه میزبان می شود. در خصوص غار قوری قلعه ۴۹٪ از پاسخ دهندگان میزان درآمدزایی از طریق گردشگری غار قوری قلعه را متوسط، خوب و بسیار خوب ارزیابی کرده اند. در این منطقه هتل و یا اقامتگاه سنتی وجود ندارد و اسکان مسافران در این منطقه تنها در خانه های افراد روستای قوری قلعه صورت می گیرد و این امر هم می تواند منبع خوبی برای درآمدزایی مردم منطقه شود. عرضه محصولات کشاورزی و باغات منطقه مانند انار و رب انار، نان محلی با سبزی های کوهی به نام کلانه، فندق گردو و بلوط کمک شایانی به مردم منطقه در کسب درآمد می کند. عرضه محصولات فرهنگی، صنایع دستی و گردشگری خلاق در این منطقه نیز مانند غار علیصدر تقریباً نزدیک به صفر است.

مولفه سوم حفاظت از محیط زیست است. اولین گام در این راستا رعایت اصول استاندارد در توسعه سایت ها می باشد. در سایت علیصدر همانطور که در بالا اشاره شد هنگام توسعه غار و دستکاری دهانه آسیب جبران ناپذیری به بافت اصلی غار وارد شده است. در غار قوری قلعه به واسطه اندک بودن توسعه میزان این آسیب بسیار کم است در واقع توسعه فاز دوم غار قوری قلعه که فاز اصلی است در دستور کار قرار دارد. با بررسی نمودارها در می یابیم که ۸۵٪ از پاسخ دهندگان اعتقاد داشتند که حفاظت از محیط زیست و پیرامون غار علیصدر در حد متوسط و پایین تر بوده است و این امر ناشی از توسعه غیر اصولی محیط درون و پیرامون آن است. میزان آسیب به فضای داخلی و پیرامون غار قوری قلعه بسیار کم بوده است که به دلیل توسعه اندکی است که در این سایت صورت گرفته است و سایت تا حد بسیار زیادی بکری خود را حفظ کرده است و از این منظر فرصت بسیار خوبی برای توسعه اصولی و دستیابی به توسعه پایدار محسوب می شود. ۵۲٪ از پاسخ دهندگان معتقدند که حفاظن از بافت درون غار و پیرامون آن در وضعیت خوب و بسیار خوب قرار دارد.

آخرین مولفه رضایت مندی گردشگران است که کمک شایانی به توسعه پایدار ژئوتوریسم منطقه می کند چرا که رضایت مندی گردشگران موجب جذب هر چه بیشتر گردشگران به این مناطق می شود. غار علیصدر به واسطه فراهم بودن امکان تجربه متفاوت قایق سواری و اشکال کارستی و هوای مطبوع درون غار از نظر ۶۹٪ از گردشگران به لحاظ رقابتی در وضعیت خوب و بسیار خوب قرار دارد. در خصوص غار قوری قلعه درصد رضایت مندی گردشگران در حد خوب و بسیار خوب به ۴۹٪ می رسد.

درون غار قوری قلعه اگرچه توسعه بسیار اندکی صورت گرفته است اما فضای درون و پیرامون غار به واسطه بکر بودن از جذابیت خاصی برخوردار است.

پس از بررسی در صد فراوانی پاسخها به تعیین نقاط قوت و ضعف و تهدیدها و فرصت ها پرداخته شده است تا به وسیله آزمون فریدمن و دیگر مراحل قید شده به امتیاز دهی عوامل داخلی و خارجی پرداخته شده است و در نهایت جداول سوات به صورت مقایسه ای تنظیم شده است.

۳-۴- جداول مقایسه ای زیر معیارهای داخلی و خارجی دو غار

بعد از ترسیم ماتریس زیر معیارهای عوامل داخلی و خارجی هر دو غار به تفکیک، جهت سهولت امر مقایسه زیر معیارها آنها را به صورت جفت در جداول (جداول ۱-۳-۴) قرار می دهیم. بدین صورت که به طور مثال زیر معیارهای عوامل داخلی غار علیصدر و قوری قلعه را درون یک جدول قرار می دهیم و به مقایسه آنها می پردازیم.

جدول ۱- مقایسه نقاط ضعف دو غار (زیر معیار عوامل داخلی)

امتیاز وزنی	نقاط ضعف غار قوری قلعه	امتیاز وزنی	نقاط ضعف غار علیصدر
۱۵۹٪	۱- بی توجهی به آرایه محصولات فرهنگی	۱۰۸٪	۱- بی توجهی به آرایه محصولات فرهنگی
۱۷۹٪	۲- درآمدزایی از طریق صنایع دستی	۱۹۵٪	۲- درآمدزایی از طریق صنایع دستی
		۰۹۶٪	۳- عدم آرایه محصولات کشاورزی
۳۷۵٪	۳- فقدان هتل در سطوح مختلف	۲۲۰٪	۴- فقدان هتل در سطوح مختلف
۳۹۵٪	۴- اقامتگاه و رستوران سنتی	۲۲۰٪	۵- اقامتگاه و رستوران سنتی
۳۳۶٪	۵- عدم سرمایه گذاری جهت ایجاد جذابیت های گردشگری منطقه	۲۰۱٪	۶- عدم سرمایه گذاری جهت ایجاد جذابیت های گردشگری منطقه
۳۲۷٪	۶- کافی نبودن تبلیغات	۲۳۰٪	۷- کافی نبودن تبلیغات
۳۲۵٪	۷- کوتاه بودن مدت اقامت	۲۷۰٪	۸- کوتاه بودن مدت اقامت
۴۸۴٪	۸- عدم ایمنی درون غار		

جدول ۲- مقایسه نقاط قوت دو غار (زیر معیار عوامل داخلی)

امتیاز وزنی	نقاط قوت غار قوری قلعه	امتیاز وزنی	نقاط قوت غار علیصدر
۲۴۰٪	۱- امتیاز رقابتی به لحاظ زیبایی شناختی	۶۸۵٪	۱- امتیاز رقابتی به لحاظ زیبایی شناختی
۱۵۶٪	۲- هزینه پایین سفر	۲۶۱٪	۲- هزینه پایین سفر
		۴۹۶٪	۳- وجود تفریحات آبی درون غار (رضایت گردشگر)
		۵۰۰٪	۴- ایمنی درون غار
۶۰۵٪	۳- حداقل آسیب به بافت غار وارد شده		
۴۷۱٪	۴- درآمدزایی برای بومیان از طریق عرضه محصولات کشاورزی		

جدول ۳- مقایسه فرصت های موجود در دو غار (زیر معیار عوامل خارجی)

امتیاز وزنی	فرصت ها در غار قوری قلعه	امتیاز وزنی	فرصت ها در غار علیصدر
۳۹۶٪	۱- وضعیت مناسب حمل و نقل عمومی	۵۵۰٪	۱- وضعیت مناسب حمل و نقل عمومی
		۶۲۳٪	۲- وضعیت نسبتاً مناسب دسترسی محلی
۱۶۲٪	۲- امنیت حاکم در مسیرهای اصلی و فرعی	۳۹۴٪	۳- امنیت حاکم در مسیرهای اصلی و فرعی
۲۵۵٪	۳- سرمایه گذاری در بازارچه / اشتغال بومیان	۲۶۹٪	۴- سرمایه گذاری در بازارچه / اشتغال بومیان
۲۵۵٪	۴- ارتقا استانداردهای زندگی جامعه میزبان	۲۸۸٪	۵- ارتقا استانداردهای زندگی جامعه میزبان
۳۰۳٪	۵- معرف بودن جاذبه های مکمل منطقه	۳۷۸٪	۶- معرف بودن جاذبه های مکمل منطقه
۳۲۴٪	۶- مناسب کمپینگ	۱۹۰٪	۷- امکان کمپینگ به واسطه شرایط جغرافیایی
۴۰۵٪	۷- بکر ماندن محیط پیرامون غار		

جدول ۴- مقایسه تهدیدهای موجود در دو غار (زیر معیار عوامل خارجی)

تهدیدها در غار علیصدر	امتیاز وزنی	تهدیدها در غار قوری قلعه	امتیاز وزنی
۱-عدم آموزش مردم محلی	۲۱۲٪	۱-عدم آموزش مردم محلی	۱۱۴٪
۲-عدم آموزش گردشگران	۲۱۶٪	۲-عدم آموزش گردشگران	۱۲۳٪
۳-عدم نصب تابلوهای مناسب در مکان های مناسب	۲۶۷٪	۳-عدم نصب تابلوهای مناسب در مکان های مناسب	۱۹۰٪
۴-عدم نظارت بر رفتار گردشگران	۲۶۷٪	۴-عدم نظارت بر رفتار گردشگران	۲۴۶٪
۵-ساخت و سازهای غیر اصولی	۲۵۵٪		
۶-توسعه غیر اصولی غار	۵۵۰٪		
		۵-وضعیت نامناسب دسترسی محلی	۱۶۵٪

با توجه به دو فاکتور مهم توسعه پایدار در گردشگری (الف) حفاظت از محیط زیست (ب) درآمدزایی مردم منطقه و ۸ نوع عملکرد قید شده جهت دستیابی به این توسعه (ریندام، ۲۰۱۴) با بررسی جداول مقایسه ای سوات در می یابیم که در هر دو منطقه نسبت به مقوله درآمدزایی از طریق محصولات فرهنگی و صنایع دستی بی توجهی شده است و این در حالی است که هر دو سایت از این حیث غنی می باشند. تدارک برنامه موسیقی محلی زنده، جشنواره هایی مانند جشنواره انار اورامانات، آموزش سفالگری لاله جین همدان و یا گیوه کرمانشاه، آموزش زبان کردی به گردشگران در حد محدود، آموزش نان و غذای محلی در قالب گردشگری خلاق و برنامه ها و شوهای شبانه علاوه بر ایجاد جذابیت سایت مدت اقامت گردشگران را طولانی تر کرده و موجب فروش محصولات گردشگری می شود. در سایت غار قوری قلعه ارائه محصولات کشاورزی و باغات (گردو، انار، فندق، بلوط) از اهمیت ویژه ای برخوردار است و همانطور که مشاهده می کنید با امتیاز وزنی ۴۷۱٪ به عنوان نقطه قوت این سایت محسوب می شود. عدم ایمنی در غار قوری قلعه با امتیاز ۴۸۴٪ به عنوان مهم ترین نقطه ضعف سایت محسوب می شود. عدم ایمنی درون این غار به سبب عدم توسعه فاز دوم است که در صورتی که با رعایت اصول استاندارد توسعه انجام شود موجب حفاظت از بافت غار می شود. وضعیت نامناسب هتل ها و اقامتگاهها و رستوران ها در سطوح مختلف، کوتاه بودن مدت اقامت و عدم سرمایه گذاری جهت تفریحات و جاذبه های متناسب با پتانسیل منطقه از نقاط ضعف مشترک در هر دو سایت می باشد. هر دو سایت به جهت واقع شدن در رشته کوههای زاگرس از طبیعت و آب و هوای کوهستانی برخوردار هستند که این امکان را فراهم می سازد تا با بکارگیری سرمایه گذاران خصوصی به ویژه برندهای معروف به برند سازی هر دو منطقه جهت ایجاد تفریح گاههایی بر پایه هوا و انرژی پاک و سلامت محور مبادرت ورزند و با بکارگیری مردم محلی به ارتقا سطح اقتصادی و فرهنگی منطقه کمک کنند. هر دو سایت به لحاظ زیبایی شناختی و هزینه پایین سفر دارای امتیاز بوده که به عنوان نقاط قوت مشترک دو سایت منظور می شوند. لازم به ذکر است که این امتیاز در غار علیصدر به جهت توسعه بیشتری که صورت گرفته از نگاه پاسخ دهندگان دارای امتیازی معادل ۶۸۵٪ است که در قیاس با امتیاز وزنی غار قوری قلعه معادل ۲۴۰٪ چشمگیر می باشد اگر چه از نگاه تخصصی این توسعه موجب از بین رفتن دهانه اصلی غار شده است و در بسیاری از موارد موجب آسیب رساندن به بافت درون غار شده است و همینطور توسعه در محیط بیرونی غار بکر بودن منطقه را به خطر انداخته است اما در نقطه مقابل آن در غار قوری قلعه توسعه اندک موجب حفاظت از محیط و بافت غار شده است که با امتیاز وزنی ۶۰۵٪ به عنوان نقاط قوت این سایت در نظر گرفته می شود. بخش عمده زیبایی غار قوری قلعه در فاز دوم قرار دارد که در حال حاضر برای عموم قابل بازدید نیست و تنها می توان با تهیه سی دی از باجه بلیط به صورت مجازی از زیبایی چشمگیر فاز دوم بهره جست. وجود تفریحات آبی درون غار علیصدر با امتیاز وزنی ۴۹۶٪ و همینطور ایمنی درون آن با امتیاز وزنی ۵۰۰٪ از منظر گردشگران دارای امتیاز رقابتی محسوب می شود و به عنوان نقطه قوت این غار به شمار می آید.

وضعیت حمل و نقل عمومی (علیصدر ۵۵۰٪، قوری قلعه ۳۹۶٪) به عنوان یکی از مهم ترین عوامل زیرساختی در هر دو سایت بانضمام امنیت نسبتا مناسب حاکم بر راهها از فرصت های گردشگری در این دو سایت به شمار می آیند علاوه بر آن وضعیت مناسب دسترسی محلی در غار علیصدر با امتیاز ۶۳۳٪ نیز به عنوان فرصتی برای توسعه و به تبع آن توسعه پایدار گردشگری منطقه محسوب می شود. دسترسی محلی برای رسیدن به غار قوری قلعه در وضعیت مناسبی قرار ندارد و به عنوان تهدید محسوب می شود. در هر دو منطقه اگرچه بسیار ضعیف ولی بازارچه هایی برای درآمدزایی مردم منطقه برپا شده است و دلیل پایین بودن امتیاز وزنی این بازارچه ها (علیصدر ۲۶۹٪ و قوری قلعه ۲۵۵٪) به عنوان فرصت بدین دلیل است که بخش عمده سود آن نصیب سرمایه گذاران غیر بومی می شود. قرار گرفتن تسهیلاتی از جانب دولت برای مردم بومی جهت راه اندازی کسب و کار بر پایه پتانسیل های منطقه سبب می شود که منافع آن متوجه جامعه میزبان شود. گردشگری منطقه موجب بالا رفتن استانداردهای زندگی مردم محلی شده است. ساخت امکانات رفاهی، بهبود کیفیت راهها و تبادلات فرهنگی را میتوان از جمله مزایای گردشگری این مناطق دانست. معرف بودن جاذبه های مکمل منطقه مانند روستای ورکانه، سد عباس آباد و گنجنامه در

استان همدان و با روستای هجیج، پالنگان، دره سیروان، طاق بستان و بیستون در استان کرمانشاه عامل مهمی برای فراهم نمودن زمینه شب مانی و اقامت طولانی گردشگران است که با راه اندازی تورهای طراحی شده و چندگانه می توان از این فرصت استفاده کرد. محیط پیرامون غار قوری قلعه با امتیاز وزنی ۴۰۵٪ به جهت بکر بودن به راحتی قابلیت طبیعت گردی و کمپینگ را دارد و فراهم نمودن بستر استفاده از انرژی پاک در این منطقه به پایداری گردشگری این منطقه کمک شایانی خواهد کرد. در فرآیند توسعه غار علیصدر این امکان تا حدی از منطقه سلب شده است که قابل جبران است که البته انجام توسعه غیر اصولی هدر رفت هزینه انجام شده را دارد. همانطور که در بالا اشاره شد حفاظت از محیط زیست در امر گردشگری یکی از دو عامل اصلی است. بایسته است که جهت حصول به این مهم قبل از هر اقدامی هنگام توسعه هر سایت به این فاکتور توجه ویژه ای شود. نمونه بارز این بی توجهی در دستکاری دهانه غار علیصدر مشهود است؛ آسیبی که غیر قابل جبران است و نمای بیرونی غار را از شکل واقعی خارج نموده است. مرحله دوم حفاظت هنگام بهره برداری میسر است که به واسطه آموزش افراد محلی، لیدرها و گردشگران به طرق مختلف از جمله نصب تابلوهای مناسب با محتوای مناسب در مکانهای مناسب، آموزش شفاهی گردشگران قبل از ورود به سایت، آموزش افراد محلی در کارگاهها و آموزش لیدرها از طریق کلاسهای مرتبط و در نهایت نظارت بر رفتار گردشگران محقق می شود. همانطور که در جدول شماره ۴ ملاحظه می کنید توسعه و ساخت و ساز غیر اصولی در غار علیصدر با امتیاز وزنی ۵۵۰٪ به عنوان مهم ترین تهدید در جهت حفاظت از محیط زیست و محیط درونی غار به شمار می آید و در غار قوری قلعه عدم نظارت بر رفتار گردشگران با امتیاز وزنی ۲۴۶٪ به عنوان مهم ترین تهدید محسوب می شود.

بحث و نتیجه گیری

در دو غار مورد مطالعه تمهیداتی جهت مورد بهره برداری قرار گرفتن این دوسایت از جانب دولت و شرکتهای خصوصی صورت گرفته است. همانطور که در بالا اشاره شد غار علیصدر سالانه پذیرای ۸۰۰ هزار نفر گردشگر است و این رقم در خصوص غار قوری قلعه به ۵۰۰ هزار نفر در سال ۹۱ رسیده است که نسبتاً قابل توجه است. عدم توجه به حفاظت از محیط زیست و بافت درونی غار هنگام توسعه و بهره برداری از این دو سایت در تناقض با توسعه پایدار است و اولین نکته ای که به صورت جدی باید مد نظر قرار بگیرد فراهم نمودن شرایطی است که امر حفاظت از محیط درونی و پیرامون سایت مورد توجه قرار بگیرد. دپس از حفاظت از محیط زیست درآمذزایی دومین فاکتور دستیابی به توسعه پایداری گردشگری مناطق دور افتاده فراهم نمودن زمینه درآمذزایی برای مردم محلی است.

طبق یافته های تحقیق توسعه گردشگری غار در هر دو منطقه تا حدی موجب ارتقا استانداردهای زندگی مردم محلی شده است و موجبات توسعه پایدار را فراهم کرده است. در هر دو سایت به امر تبلیغات کم توجهی شده است و در جذب سرمایه گذاران جهت ایجاد تفریحات همسو با علاقه مندیهای جدید گردشگران عملکرد ضعیفی داشته اند. بازدید کنندگان هر دو غار به دلایل مختلف از این نوع گردشگری احساس رضایت داشته اند. آنچه که حایز اهمیت است صرف هزینه در راستای دستیابی به توسعه پایدار است که اولین گام جهت حصول به این امر انجام تمامی برنامه های توسعه از مرحله طرح تا حفظ و نگهداری زیر نظر میراث فرهنگی است. از سال ۹۸ امور مربوط به هر دو غار تحت نظر سازمان میراث فرهنگی، صنایع دستی و گردشگری قرار گرفته است که می تواند امید بخش انجام فعالیت های مرتبط در این دو سایت به صورت علمی و اصولی در فازهای برنامه ریزی، سیاستگذاری و اجرایی باشد. در زیر پیشنهادهایی برای رسیدن به توسعه پایدار ژئوتوریسم منطقه داریم.

پیشنهادهای بر اساس یافته های پژوهش

- ۱- تشکیل تیم تحقیقاتی متخصص در امر توسعه و گردشگری در سازمان میراث فرهنگی، صنایع دستی و گردشگری هر دو سایت
- ۲- تخصیص بودجه در این زمینه
- ۳- تشکیل کمیته گردشگری محلی در هر دو منطقه زیر نظر سازمان میراث فرهنگی، صنایع دستی و گردشگری هر دو سایت
- ۴- الگوبرداری از سایت های موفق ژئوتوریسم داخلی و خارجی که توانسته اند به خوبی اصول توسعه پایدار را رعایت کنند.
- ۵- ایجاد همکاری بین ارگانهای متفاوت ذی ربط
- ۶- بهره جستن از مقالات نوشته شده داخلی و خارجی در این زمین
- ۸- جلوگیری از هر گونه عملیاتی که به بافت درون غار و محیط پیرامون آن آسیب می رساند
- ۹- شناسایی ظرفیت های متفاوت بومی، فرهنگی و هنری منطقه جهت ساماندهی و آرایه به گردشگران
- ۱۰- جذب سرمایه گذاران در سطح خرد و کلان
- ۱۱- شناسایی دیگر پتانسیل های گردشگری منطقه (مثل چشمه ها، برکه ها، آبشارها، خانه های قدیمی موجود در منطقه و..)

- ۱۲- ایجاد تفریحات متناسب با علاقه مندی های جدید گردشگران با تکیه بر پتانسیل های منطقه
- ۱۳- احداث هتل های لوکس با امکانات خاص و سلامت محور با رعایت اصل حفاظت از میراث طبیعی و محیط زیست با کمترین آسیب وارده به بافت اصلی منطقه بر پایه انرژی پاک و بهره جستن از پتانسیل های منطقه (مثلا احداث هتل در محلی که چشم انداز آن به جنگل ها باشد)
- ۱۴- تخصیص وامهایی به افراد محلی جهت ایجاد اقامتگاهها و رستوران های سنتی با بهره گیری از آداب و سنن و غذاهای محلی
- ۱۵- تشکیل ستاد تبلیغاتی در سطح گسترده به صورت هدفمند و برنامه ریزی شده
- ۱۶- شناخت بازارهای هدف در داخل و خارج کشو
- ۱۷- شناخت نیازها و علاقه مندی های متفاوت گردشگران
- ۱۸- تلاش بر جذب برندهای معروف به منظور سرمایه گذاری در منطق
- ۱۹- تشکیل تورهای مختلف علمی-تفریحی و سلامت محور
- ۲۰- برنامه ای مدون و تاثیر گذار جهت آموزش افراد محلی و توریست ها در راستای دستیابی به توسعه پایدار
- ۲۱- طراحی برنامه های شبانه با استفاده از فرهنگ مردم منطقه مانند موسیقی و نمایش های محلی جهت جذب گردشگر برای اقامت طولانی تر
- ۲۲- برپایی جشنواره های فصلی با تکیه بر محصولات کشاورزی منطقه (مانند جشن انار منطقه اورامانات در پاییز)
- ۲۳- فراهم نمودن زمینه ای برای استفاده از انرژی پاک و کمپینگ
- ۲۴- برنامه ریزی گردشگری خلاق بر پایه تمایزات مناطق مورد مطالعه

منابع

۱. جهانگیر محمد حسین، علی محمدی (۱۳۹۶). ارزیابی توان توسعه زمین گردشگری غار کرفتو استان کردستان با استفاده از مدل استراتژیک SWOT و مدل تحلیلی FASSOULAS، جغرافیا (برنامه ریزی منطقه ای)، دوره ۷، ص ۱۶۷-۱۸۲
۲. آزادی فاطمه، حیدر لطفی (۱۳۹۴). بررسی پتانسیلهایی گردشگری با تاکید بر ژئوتوریسم در غار علیصدر همدان، سری مقالات اولین همایش ملی گردشگری، جغرافیا و محیط زیست پاک
۳. جعفری غلامحسین (۱۳۹۶). سید علیرضا حسینی، سطح بندی روستاهای هدف گردشگری در دامنه های کوهستان الوند استان همدان، فصلنامه اقتصاد فضا و توسعه روستایی، دوره ۶، ص ۹۷-۱۱۴
۴. داود جمینی، سالاری ممد، هیمن شهابی (۱۳۹۶). تبیین اثرات ژئو توریسم بر کار آفرینی در روستا_ شهر قوری قلعه_ با رویکرد معادلات ساختاری، جغرافیا و پایداری محیط (پژوهش نامه جغرافیایی)، دوره ۷، ص ۹۷-۱۱۰
۵. محمدخان شیرین، عبدالکریم ویسی، سمانه رایهی (۱۳۹۶). پتانسیل سنجی قابلیت های ژئو سایت های توده کوهستانی شاهو با بکار گیری مدل GAM، فصلنامه مطالعات مدیریت گردشگری، سال ۱۲، شماره ۳۸، ص ۸۳-۱۱۰
۶. مجتبی محمد، حسین روستا، رضا ویسی، سجاد احمدی (۱۳۹۶). راهبردهای توسعه ژئوتوریسم، مورد: غار نمکی قشم، فصلنامه جغرافیا و مطالعات محیطی، شماره ۲۷، پاییز ۹۷، ص ۹۳-۱۰۶
۷. مدادی محمد (۱۳۹۴). غار واهمیت آن، مجله رشد آموزش علوم زمین، شماره ۸۰، ص ۱۰-۱۳
۸. ملکی مجید، محمد حسین قبادی، پیمان کریمی سلطانی (۱۳۹۴). نقش گردشگران در انحلال کارستی ثانویه درون غارها (مطالعه موردی: غار علیصدر همدان)، جغرافیا و پایداری محیط (پژوهشنامه جغرافیایی)، دوره ۵، شماره ۱۶، ص ۱-۱۵
۹. میرزایی محمد، پری فومن اجبرلو (۱۳۹۶). بررسی اثرات اکوسیستم بر محیط زیست و ارتباط آن با توسعه پایدار، اولین همایش بین المللی گردشگری، جغرافیا و محیط زیست پاک
۱۰. آزادی احد، انصراف یونسکو از ثبت جهانی غار علیصدر مهر تاییدی بر رفتار غیر مسئولانه در مدیریت آن. بازیابی شده در ۲۵ شهریور ۱۳۹۸
۱۱. سایت www.ICANA.IR
۱۲. مونسان علی اصغر، روند ثبت جهانی اورامانات تسریع می یابد. بازیابی شده در ۳ فروردین ۱۳۹۸
۱۳. سایت خبری www.Pavehpress.ir
۱۴. مطرانلویی پریسا (۱۳۹۴). مروری بر وضعیت صنعت گردشگری و نقش بخش خصوصی: گردشگری پایدار به عنوان ابزار توسعه، تهران، انتشارات اتاق بازرگانی و صنایع و معادن تهران، ص ۴-۵
۱۵. قنبری یوسف- سمیه محمد صالحی (۱۳۹۳). اکوتوریسم در ایران و چالش های پیش روی آن، راهبرد توسعه، پیاپی ۴۳، ص ۸۴-۱۰۳
۱۶. حسین زاده سید رضا، ژئومورفولوژی و مطالعات آن در ایران بعد از پیروزی انقلاب (۱۳۸۶). پژوهش های جغرافیایی، شماره ۴۴، ص ۱۳۷-۱۵۵

۱۷. جدیدی رضا، نازنین بدری (۱۳۹۵). ژئوتوریسم و ژئوپارک، عناصر کارآمد در ارتقای اقتصاد شهر و روستایی (مطالعه موردی: استان کرمانشاه)، همایش بین المللی اقتصاد شهری
۱۸. ابراهیم زاده عیسی (۱۳۸۶). توسعه توریسم و تحولات کارکردی آن در ایران در حال گذار، نشریه تحقیقات کاربردی علوم جغرافیایی، ص ۹۷-۱۱۹
۱۹. نظام دوست جواد، چه تعداد غار در ایران شناسایی شده است؟، بازیابی در ۹ خرداد ۱۳۹۵
۲۰. سایت خبری www.Iranian Students' News Agency
۲۱. غلامی بهمن (۱۳۹۶). بررسی نقش ابزارهای مدیریت استراتژیک در برنامه ریزی منابع انسانی راهبردی، فصلنامه پژوهش های مدیریت منابع انسانی، دانشگاه جامع امام حسین، ص ۱۱۹-۱۴۱
۲۲. پیشوا فران، هانیة صناعیان (۲۰۱۶). بررسی تأثیرات اکوتوریسم بر توسعه پایدار روستایی، از مجموعه مقالات پژوهش های نوین در عمران، معماری و شهر سازی، استانول، ۲۴ اسفند ۱۳۹۴
۲۳. چرامین مسعود، آیناز چرامین، حمیده زعیمی (۱۳۹۵). نقش اکوتوریسم گردشگری در حفاظت از محیط زیست و توسعه پایدار، از مجموعه مقالات دومین همایش ملی توسعه پایدار استان کهگیلویه و بویر احمد
۲۴. نوری سید هدایت الله، نصرت مرادی هوسین، مامند خوش نظر (۱۳۹۲)، راهبردهای مناسب برای توسعه ژئوتوریسم غار آبی سهولان، فصلنامه مطالعات و پژوهش های شهری و منطقه ای
۲۵. جواد رقیه (۱۳۹۱). سازمان جهانگردی و تأثیر آن بر توسعه گردشگری در دوره دوم پهلوی (۱۳۲۰-۱۳۵۷ ش)، گنجینه اسناد ش ۸۹، ص ۴۰-۶۱
26. Emekae, Okonkwo, Ezekaka, Afoma.Ig Wemadu Marthe Agu_ Owunu(2017). Cave Tourism and it' s Implications to Tourism Development in Nigeria: case of study of Agu_ Owunu Cave in Ezeagu, International Journal of Research in Tourism and Hospitality, VL 3, pp16-24
27. Rindam Main (2014). Cave Tourism: The Potential of Asar Cave as a Nature Tourism Asset at Lenggong Valley, Perak, SHS Web of Conferences, VL 12
28. Carnilleri Mark. A, (2017). the Tourism Industry: An Overview University of Malta, Travel Marketing, Tourism Economics and the Aireline Products: Springer Nature, Milan, Italy, PP 3-27
29. Chennai Anze, Yunting Lu, Young. C.Y.Ng, (2015). The principle of geotourism: Basic Formation Conditions of Natural Tourism, (pp 44-59), Berlin: Springer-Velag Berlin Heidelberg Publisher
30. Ghazali Musa, Shahrul Najmi, Thirumoot, Azni-Zarina Taha (2017). Examining Visitors' Experience with Batu Cave, Using the Four Realm Experience Theory, International Journal of Tourism Cities, VL3
31. Chinonso C Lwuagwu, Olugbenga Agboola (2016). Geo tourism: A paradigm Shift in Tourism Discuss, Adekunle Agasin University Journal of Financial and Sciences, PP 145-154
32. Mondino Elena, Tomas Beer (2018). Ecotourism as a learning Tool for Sustainable Development, The Case study of MonvisoTransboundary Biosphere Reserve, Italy, Joral of Ecotourism, VL 18, PP 107-127
33. Rodriguez- Diaz Manual & Tomas F. Espino Rodriguez (2016). Determining the Sustainability Factors and Performance of Tourism Destination from the Stake Holders' Perspective, The Journal of Sustainability, VL8
34. Mandic Ante - Zelijko Mrnjavac (2018). Tourism Infrastructure, Creational Facilities and Tourism Development, The Journal of Tourism and Hospitality Management, PP 1-22
35. Shavanddasht Mercede, Mehdi Karubi, Bahram N. Sadry (2017). An Examination of the Relationship Between Cave Tourists' Motivations and Satisfaction: The Case of Alisadr Cave, Iran, Geojournal of Tourism and Geosites VL 20, PP 165-176
36. Coronado Yasu, Mara Rosas-Banos, Hazael Ceron (2018). Ecotourism as a Path to Sustainable Development in an Isolated Magic Town: The Case study of La Tramp, Mexico, Journal of Tourism Analysis VL 25

Investigating the role of tourism in Zagros mountain caves on the development of sustainable geotourism in the region

Farideh Mohtashami, Mehdi Sedaghat

Abstract

Ali Sadr and Ghorī Qaleh cave, located in the Zagros Mountains as geological (geomorphological) phenomena, due to having a competitive aesthetic advantage are a good opportunity to attract tourists and at the same time improve the living standards of the host community. The important point is the sustainable development in these areas. because of the importance of this issue, 2017 was named the World Year of Sustainable Tourism. Based on the studies, the necessary components for achieving sustainable geo-tourism was identified and questions were formulated to answer the main research question. In order to achieve sustainable geo tourism as a subset of ecotourism, infrastructure factors, income generation for local people, natural heritage conservation and environmental protection, and finally the satisfaction of tourists were questioned in the form of a questionnaire. This research is a descriptive-analytical type that we analyzed the criteria using SPSS software. and using Friedman ranking we evaluated the internal and external factors of both sites and compared them in order to evaluate their current status. From the research findings, after examining the criteria of internal and external factors of the two sites, it appears that the development created in the two sites, although it has attracted a significant number of tourists, but the measures taken to achieve sustainable development and this in Ali Sadr Cave development is more true because development measurement taken in Ghorī Qaleh cave is not very considerable and comparing the current situation of the two caves can guide us in adopting the correct and principled method of development by observing the principle of its stability during the development of the Ghorī Qaleh cave and We help to prevent possible further destruction during the development of the sites and in the post-development phase when the sites are used by tourists and local people. In addition, in our planning, special attention should be paid to providing employment opportunities for local people. And to compensate the damages to the sites as much as possible. The last point is that principled and sustainable development increases the chances of these two sites and similar sites for world registration as natural heritage.

Keywords: Sustainable Development, Geo-tourism, Cave Tourism, Ali Sadr Cave, Ghorī Qaleh Cave, Zagros Mountains

سال چهارم، شماره ۱ (پیاپی: ۱۳)، بهار ۱۴۰۰

پژوهش‌های گردشگری و توسعه پایدار

فصلنامه علمی تخصصی پژوهش‌های گردشگری و توسعه پایدار